

Mr Mijat Damjanović

Konflikti u izbornom procesu

Polazeći od činjenice da je demokratija jedan od oblika političkog sistema klasnog društva, koje stoga podrazumeva postojanje različitih interesa i priznaje mogućnost suprotstavljenih, konfrontiranih htenja i težnji, razumljivo je što povremeno nastaju krizne, konfliktne situacije u različitim segmentima ekonomskog i političkog sistema.

Nije stoga neočekivano da upravo u društvima koja nastoje da ublaže fiktivne i formalne aspekte demokratije, koja čine napore da se što idealnije približe svojstvima realne, stvarne demokratije, relativno često registrujemo konfliktna stanja. Međutim, nekonstatovanje odnosno ublažavanje prisustva ovih stanja nikako se ne bi moglo protumačiti njihovim faktičkim nepri-sustvom. U pravilu ovakva negacija je isključivija ukoliko se radi o društvima koja manje poznaju i neguju demokratske odnose i običaje. Povremene erupcije oštrog konfrontiranja u ovim društvima neoboriv su dokaz njihovog latentnog prisustva.

Prema tome, društva koja prihvataju demokratiju kao oblik političkog sistema, i koja u skladu sa usvojenom društveno-političkom orijentacijom ne praktikuju veštačko ekskomuniciranje nastalih konfliktnih stanja, pokušavaju ih prevladati, od većine prihvaćenim, sredstvima i metodima. Karakter i značaj konkretnog konfliktnog stanja određujuće deluje na izbor mehanizama i formi u cilju njegovog razrešenja. Racionalno i efikasno nastojanje da se stanje sukoba prevaziđe ili bar ublaži upućuje nas na otkrivanje osnovnih uzroka podsticajnih faktora, i oblika manifestovanja.

Na primeru izolovanog izbornog konflikta (u skupštinskim izborima, u kandidacionoj fazi izbornog procesa) pokušali bismo da ukažemo na neka pitanja vezana za njihov nastanak, razvoj i prevazilaženje.

Značaj i dalekosežni domašaj izbornog konflikta, neposredno je uslovljen i određen (političkim) značajem samih izbora, ne samo u smislu toga što su formalno jedan od osnovnih konstitutivnih delova šireg političkog sistema, već pre i više zbog toga što su stvarni oblik najmasovnijeg aktiviranja građana u politici. To je, konačno, područje na kome politički odnosi društva doživljavaju najdosledniju verifikaciju.

Izborni sukobi sudeći po dosadašnjim primerima ispoljavanja po pravilu nastaju u fazi kandidovanja pri izboru poslanika za centralno predstavničko telo. Ova etapa izbornog procesa izuzetno je značajna stoga što se u okviru

nje pokreću suštinska pitanja — vrši se evidentiranje, predlaganje i utvrđivanje kandidata između kojih će se birači, izborno telo opredeliti u završnom činu izbornog procesa, u aktu glasanja — na koja traže i nude odgovor, kroz borbu i saradnju, sve prisutne društvene snage.

Imajući u vidu značaj izbornog sistema i procesa, posebno kandidacionog, veoma je važno uspostaviti takve demokratske odnose i klimu, koji će obezbeđivati i garantovati ključnu funkciju radnih ljudi, građana-birača. Da bi ova funkcija u praktičnoj realizaciji korespondirala normativnoj konstituciji neminovno je preispitivanje nekih osnovnih dostignuća u demokratizaciji kandidacionog procesa. Tu u prvom redu mislimo na položaj i ulogu najznačajnijih centara političkog odlučivanja, način njihovog konstituisanja, kompetenciju birača, njihovih tela i organizacija, karakter i funkciju organizovanih nosilaca usmeravanja globalne i parcijalnih politika, mehanizme i instrumente oživotvorenja osnovnih zadataka izborne procedure, itd.

U izbornom procesu, koji možemo označiti kao međusobnu interakciju pojedinih subjekata izbornog odlučivanja u kojoj oni utiču na tok i ishod izbornih odluka, zapažamo prisustvo sledećih subjekata: birače, (njihovi skupovi), društveno-političke organizacije (njihovi forumi), odbornike (opštinskih skupština), društveno-političke radnike, potencijalne kandidate i neformalne grupe.

Strukturu oblika, preko kojih se i kroz koje realizuje angažovanje upravo pomenutih subjekata u procesu izbornog odlučivanja, možemo razvrstati na formalne (institucionalne) i neformalne oblike izbornog angažovanja. Formalni i institucionalni oblici angažovanja izbornih (političkih) subjekata mogu biti ili ad hoc formirani za akciju izbora ili trajno prisutni u izbornom (političkom) sistemu, s tim da određenu primenu imaju u toku sprovođenja izbora. Ovi oblici mogu biti neposrednog i posrednog karaktera u zavisnosti od načina političkog odnosno izbornog saodlučivanja. Međutim, pošto nijedan izborni sistem nema mogućnosti da pokrije mrežom institucionalnih formi sve aktivnosti i potencije biračkog tela, niti bi to bilo svrsishodno, razumljivo je što u političkom životu egzistiraju i neformalni oblici konstituisanja i aktivizacije izbornih subjekata.

Angažovanje izbornih subjekata ostvarivalo se u sledećim oblicima (u okviru formalnih neposrednih oblika): prekandidacioni zborovi birača i radnih ljudi, kandidacioni zborovi birača i radnih ljudi, biračka mesta, pri neposrednom glasanju; (u okviru formalnih posrednih oblika): kandidacione konferencije, koordinacioni odbori, opštinske skupštine, forumi društveno-političkih organizacija; (u okviru neformalnih oblika, imajući u vidu specifičnost izbornog procesa): radna zajednica i profesionalna udruženja, koja po zakonu nisu ovlašćena da predlažu kandidate, porodica i krug susedstva, uticajne ličnosti i društveno-politički aktivisti, sredstva masovnih komunikacija.

Kako smo videli u izbornom procesu deluju brojni izborni (politički) subjekti u različitim bilo formalnim bilo neformalnim uslovima. Njihovi interesi su često, kako to pokazuje praksa sprovođenja skupštinskih izbora, različiti, a takođe i putevi, načini borbe i saradnje za ostvarivanje njihovih težnji odnosno interesa. Stoga sporadično nastaju konfliktne situacije, »izborni slučajevi«, koji su izraz, rezultat kontradiktornih težnji, nastojanja izbornih subjekata.

Sledeći tok izborne procedure ukazali bismo na neke najčešće vidove nesaglasnosti i konfrontacije čije posledice mogu prerasti funkciju izbornog procesa, i preneti se na opštiji plan političke odnosno društvene konfliktnosti.

Već sam početak izbornog procesa, predizborna kampanja, usled nedovoljno koherentnog i konceptuološki jasnog pristupa može uticati na podvajanje ne samo biračkog tela već i ostalih prisutnih izbornih subjekata. Ciljevi, vrednosti i nastojanja iz izbornog programa treba da budu prihvatljivi za što širu biračku populaciju. U tu svrhu izborna agitacija, propaganda, nastoji ne samo da održi željeno raspoloženje i zainteresovanost već aktiviranih snaga, nego u još znatnijoj meri da mobilise i uključi i indiferentniji deo tih snaga. Između neophodne predizborne aktivnosti i pristrasnog prejudiciranja ishoda izborne kampanje je samo jedan korak. Da li će taj korak biti i učinjen najviše zavisi od društveno-političkih organizacija koje usmeravaju tok izborne procedure, i od sredstva masovnih komunikacija koja u ovoj etapi imaju izuzetno važnu ulogu. Njihov neuspeh u ovom smislu može uzrokovati distanciranje biračkog tela ne samo iz ove faze izbornog procesa već i iz narednih, istovremeno pogodujući nastajanju i bujanju neformalnih grupa.

U kandidacionoj fazi izbornog procesa, od predlaganja do utvrđivanja kandidata, deluju brojni subjekti u različitim institucionalnim formama pa je i mogućnost izbijanja ekscesa, konflikata ovde najveća a po posledicama najteža.

Koplja izbornih subjekata, u ovom slučaju birača, foruma društveno-političkih organizacija i neformalnih grupa ukrštaju se već oko pitanja ko predlaže kandidate. Normativne kompetencije birača i društveno-političkih organizacija vremenom su se menjale da bi danas formalno bile izjednačene. Činjenica je, međutim, da faktički oni u ovom pravu nisu bili izjednačeni ni u uslovima kada je ovo pravo bilo isključivo u rukama birača, a to je u još manjoj meri slučaj danas. Ne ulazeći ovde u uzroke i opravdanost proširivanja prava predlaganja kandidata i na društveno-političke organizacije (funkcija zbora birača ima ograničenu vrednost — zbog osnova formiranja, izmenjivosti sastava, itd.; ozakonjenje predlagačke funkcije društveno-političkih organizacija sračunato je na otklanjanje različitih nesporazuma i nedorečenosti u uslovima u kojima se njihova uloga svodila na formalno usmeravačku; tendencija učestalih »izbornih slučajeva« na skupštinskim izborima; bujanje neformalnih grupa, itd.), ukazujemo, kako je to pokazala kandidaciona procedura na poslednjim skupštinskim izborima, da su opštinske i međupštinske kandidacione konferencije, koordinacioni odbori i tela odlučujuće delovali na tok i ishod kandidovanja.¹ Kandidacioni zborovi birača i radnih ljudi koji su radili i odlučivali posle ovih skupova nisu značajnije uticali na date predloge, mada su se oni često s obzirom na konkretne predloge date u predkandidacionom postupku bitno razlikovali. Njihovi dopunski predlozi najčešće nisu mogli biti verifikovani s obzirom da nisu ispunjavali zakonske uslove u pogledu većine kojom kandidatura mora biti podržana.² Duboko zadiranje društveno-političkih organizacija u proces izbornog odlučivanja ima za neminovnu posledicu povlačenje i distanciranje širih slojeva birača. Sve je veći broj njihovih skupova koji obavljaju svoju funkciju samo sa prisutnim brojem birača, dakle onih slučajeva gde nije ispunjen zakonski minimum

¹ »Skupštinski izbori 1969. god.«, izd. Institut društvenih nauka, Beograd, 1970. god., str. 102—107.

² »Skupštinski izbori 1969. god.«, izd. Institut društvenih nauka, Beograd, 1970. str. 83, 92, 93, 107 i 111.

potrebnog broja prisutnih građana odnosno radnih ljudi.³ U takvoj situaciji stvaraju se povoljni uslovi za formiranje i delovanje manjih grupa aktivnih učesnika u procesu izbornog odlučivanja, konkretnije motivisanih, koji manipulišu sa indiferentnim delom biračkog tela, koriste njegovu nezainteresovanost i neobaveštenost za svoju »kadrovsku kombinatoriku«. Konačno, aktivnost ovih grupa je olakšana i fluktuirajućim sastavom zborova birača, kod kojih je stalno samo jezgro koje čine aktivnosti društveno-političkih organizacija. Neformalnoj grupi nije potreban aktivan birač, njoj je potrebna glasačka mašina.

Stekavši pravo da predlaže kandidate, da rukovodi čitavim izbornim procesom, Socijalistički savez kao organizator izbora, preko kandidacionih konferencija i koordinacionih odbora faktički stiče dominantnu poziciju u sprovođenju izbora i od vrednosti njegove demokratske i političke funkcije isključivo zavisi njihov tok i ishod. U prilikama gde SSRN ne odgovara svom zadatku stvaraju se latentna žarišta mogućih nesporazuma i sukoba.

Ko će biti kandidat za poslaničku funkciju (odborničke kandidature su sasvim izuzetno osporavane), odnosno koliki će broj kandidata biti istaknut (sve je više izbornih jedinica u kojima se ističe dva i više kandidata za jedan poslanički mandat, što je naročito slučaj kod većih radnih zajednica), veoma je čest uzrok suprotstavljenih mišljenja i aktivnosti.

Dileme oko istaknutog kandidata uglavnom se odnose na preispitivanje usvojenih personalnih kriterijuma i izbornih načela: radne i društveno-političke karakteristike kandidata, broj funkcija koje obavlja, profesionalna pokretljivost, afirmisanost u izornoj jedinici, upoznatost sa problemima konkretne sredine koju treba da predstavlja, negovanje veze sa biračkim telom, u primerima kada je kandidat već bio poslanik, itd.

Mada je suštinsko pitanje za ocenu stepena demokratske izbora način na koji se od predloga dolazi do definitivne kandidature, ipak se ne može reći da su birači nezainteresovani da li će se moći u činu glasanja opredeljavati između dva ili više kandidata, makar ih i ne delile izrazitije razlike. I dok su forumi društveno-političkih organizacija u pravilu nastojali da svoju aktivnost okončaju isticanjem jednog kandidata, birači su nastojali da predlože i utvrde veći broj kandidata.

Pojedini »slučajevi« u izbornim jedinicama, koje su bile sastavljene od nekoliko opština, neposredna su posledica ispoljene nesaglasnosti oko rasporeda mandata po predstavničkim telima različitih društveno-političkih zajednica, ili oko rasporeda mandata po većima u predstavničkim telima. Podvojenost interesa je naročito izražena u onim izbornim jedinicama u okviru kojih postoje izrazitije razlike u pogledu privredne razvijenosti prisutnih opština.

Situacija je posebno složena u nacionalno nehomogenim sredinama (izbornim jedinicama), gde ova vrsta tipičnih konflikata poprima potpuno nova svojstva, te može imati složene i delikatne posledice. Stoga se u ovim sredinama nacionalna zastupljenost pre ostvaruje kroz raspodelu mandata po predstavničkim telima (različitih društveno-političkih zajednica), odnosno po pojedinim većima, pri čemu se kao sukandidati ne javljaju predstavnici različitih nacionalnih grupacija. Isticanje više kandidata različitih nacionalnosti za jedno poslaničko mesto može do te mere razdeliti biračku populaciju da

³ »Skupštinski izbori 1969. god.«, izd. Institut društvenih nauka, Beograd, 1970. str. 102–107.

je gotovo neizvodljivo sprovesti izbore. U tom slučaju se čine pokušaji stvaranja izvesnog jedinstva veštačke harmonije, čime se stvara fiktivna, idealizovana slika, konflikti izgledaju razrešeni, transformišu se u takvoj meri da gube neke od svojih osnovnih karakteristika, stvara se utisak kao da se radi o različitim aspektima istih gledišta i stavova, objektivizira se njihovo prisustvo, ukazuje se na uticaje koji dolaze sa strane, koje nisu izraz njihove sredine, itd.

— Svakako da kod birača i kod odbornika koji su bili (u slučajevima kada je opštinska skupština poslednja instanca pri izboru skupštinskih predstavnika) učesnici kandidacione procedure ili revnosni posmatrači, uspeh (ili neuspeh — ispoljeni nesporazumi i konflikti) ove procedure ima određenog uticaja na njihovo ponašanje u završnom činu izborne procedure, u aktu glasanja.

Za razliku od onih pojedinaca koji su iz bilo kog razloga sprečeni da daju svoj glas (spontana apstinencija) ima i pojedinaca kod kojih je apstinencija izraz određenog političkog stava odnosno sredstvo političke konfrontacije (svesna apstinencija). Razlozi njihovog apstiniranja najčešće se svode na: nedovoljnu obaveštenost o izornoj proceduri i o kandidatima oko kojih bi trebalo da se opredele, nedovoljno interesovanje za učešće u političkom životu uopšte, a posebno u izborima, nepostojanje dva ili više kandidata za jedno predstavničko mesto, nepostojanje izrazitijih razlika između predložene kandidata, nedemokratski karakter predkandidacione i kandidacione procedure, uverenost da izbori i personalne promene koje oni donose ne predstavljaju ni sredstvo ni način razrešenja tekućih društvenih problema, i sl.

Pored urednih, važećih glasačkih listića, značajan indikator političkog raspoloženja predstavlja i prisustvo nevažećih glasačkih listića, koji su po krajnjem efektu, u odnosu na ishod izbora, izjednačeni s aktom apstiniranja. Međutim, postoji određena razlika upravo u pogledu motiva između apstinenata i birača koji su izašli na izbore ali su istovremeno obezvređili sopstveni glas. Zanimajući samoponištenje vlastitog glasa, kao posledicu određenog nesporazuma oko tehlike davanja glasa, ukazujemo da upravo porast kategorije nevažećih glasačkih listića upućuje na svesno prikrivanje pravog političkog raspoloženja, te u tom smislu predstavlja jedan od oblika izbornog ponašanja.

Mada broj birača koji ne izlazi na izbore i onih čiji glasački listići nisu važeći, ima tendenciju porasta od izbora do izbora, ipak u odnosu na broj uredno datih glasova njihov udeo zaista nije velik. Oko devet desetina birača izlazi na izbore i uredno daje svoj glas. Ovaj podatak, međutim, istovremeno ukazuje na postojeći nesklad između srazmere birača koji su učestvovali u radu i odlučivanju predkandidacionih i kandidacionih skupova, bez obzira na karakter i vrednost njihove realne uključenosti u proces izbornog odlučivanja i njihovog ponašanja oko i u završnom činu izbornog procesa, u aktu glasanja. Dakle, s jedne strane imamo veliki broj »samo-glasača«, i, s druge strane, pojavu nezadovoljavajuće angažovanosti širih krugova birača, čija uverenja ostaju neispoljena, znanja o izornoj proceduri nedovoljna. Ova nesaglasnost uočena je u svim sistemima, u kojima se primenjuju izbori kao forma konstituisanja organa vlasti, i nalazi se u obrnutoj proporciji u odnosu na uvećanje biračke populacije (širenje aktivnog i pasivnog prava

glasa). Mada se neprestano pojačava dejstvo faktora koji imaju osnovni cilj da stimulišu veće angažovanje birača u izbornom procesu (i političkom životu uopšte), osnovne neravnomernosti i nedostaci u uključivanju birača u izborni proces ostaju bitnije neizmenjeni. Svakako da su viševrsni i brojni uzroci ovakvog stanja. Ovde, međutim, ne bismo ukazali na njihove uzroke i izvore u fazi kandidovanja odnosno ne bismo tragali za odgovorom zašto se birači nedovoljno angažuju u suštinskoj, najvažnijoj etapi izbornog procesa gde je, kako smo videli, mogućnost izbijanja konflikata najizrazitija, već bismo istakli osnovne razloge birača zbog kojih oni izlaze na izbore. Birači su, kako pokazuju sprovedena istraživanja kod nas, izlazak na glasanje najčešće vezivali za: ispunjavanje građanske dužnosti i zadovoljenje građanske svesti, potvrđivanje sopstvene lojalnosti društveno-političkom sistemu, poimanje značaja ovog čina za razvoj demokratskih odnosa i političkog odlučivanja kao želju da se politički saodlučuje, i konačno, osećanje nelagodnosti pa i bojazni da bi neučestvovanje u ovoj masovnoj društvenoj akciji moglo proizvesti neželjene posledice po njih.

Vrednovanje uloge opštinske skupštine u izbornom procesu, bilo da je u pitanju njena selektivna funkcija, u slučaju opšte-političkog veća ili funkcije definitivnog izbora, u slučaju veća radnih zajednica, može poslužiti kao značajan indikator usaglašenosti stavova i opredeljenja odbornika, s jedne strane, i birača, s druge strane. Mišljenja o vrednostima uloge opštinske skupštine su podeljena. Jedni su ukazivali da je pozitivna i demokratska uloga opštinske skupštine u izbornom procesu u izvesnom smislu garantovana njenim personalnim sastavom, s obzirom da je on odraz raspoloženja biračkog tela, te da birači imaju potpuno poverenje u vrednost političkog odlučivanja svojih odbornika. Drugi su verovali da opštinske skupštine nisu u dovoljnoj meri vodile računa o zahtevima i očekivanjima birača, da su delovale osamostaljeno, što je delom i posledica činjenice da su izbor vršile skupštine u starom sastavu. Bilo je primera da su odbornici dali podršku kandidatima koji nisu stekli poverenje pretežnijeg dela biračkog tela — odnosno zborova birača, kao što je bilo i primera da birači nisu izglasali kandidata, u slučaju neposrednog izbora koji je dobio najveći broj glasova odbornika u opštinskim skupštinama. Pored toga brojni su primeri osetnije podeljenosti i suprotstavljenosti odborničkog sastava, koje su uvek nastajale u odsustvu samoupravnog izbornog odlučivanja, bilo da je pritisak dolazio od oficijelnih foruma ili neformalnih grupa. Takođe je ukazivano na određenu smetnju koju sobom donose izbori u opštinskim skupštinama u smislu obezbeđivanja određene zakonske većine, što nije nimalo jednostavno postići pri postojanju alternative za jedno poslaničko mesto u uslovima složenog i neujednačenog sastava izbornih jedinica.

Imajući u vidu ove propuste i nedostatke u odlučivanju opštinske skupštine kao i potrebu neposrednijeg uticaja od strane biračkog tela, javila se potreba za obezbeđivanjem pre svega autoritativnijeg i reprezentativnijeg sastava koji odlučuje u njihovo ime oko skupštinskih predstavnika. Jedan od usvojenih ustavnih amandmana unosi promene u tom smislu što kod zborova veća radnih zajednica predviđa šire izborno telo, sastavljeno pored članova opštinskih skupština i od delegata iz radnih zajednica i drugih oblika udruživanja, dok je funkcija opštinske skupštine u izboru poslanika za društveno-političko veće eliminisana, odnosno prepuštena neposrednom izboru građana.

na.⁴ Ova promena ima dublji smisao i politički značaj, jer se pri zadržavanju posrednog načina biranja konstituiše posebno telo, koje će, na osnovi predloga zborova birača, zborova radnih ljudi, konferencija Socijalističkog saveza itd., odlučivati o izboru poslanika za odgovarajuće veće radnih zajednica Savezne skupštine. Sasvim je jasno da ovo telo i po kvantitetu i po kvalitetu svog sastava treba da bude reprezentativno, i da uliva potrebno poverenje.

Koliko je ova modifikovana institucija izbornog sistema unela suštinskih izmena u karakter izbornog odlučivanja na nivou opštine te omogućila biračima neposredniji i stvarniji uticaj teško je proceniti s obzirom na nedostatak njenog trajnijeg funkcionisanja. Prema tome, vrednost njene funkcije moći će da se verifikuje tek u budućem radu.

Izneti definitivnu i preciznu ocenu o stvarnom kvalitetu i domašaju sukoba angažovanih subjekata u izbornom procesu nije moguće, s obzirom na ograničeno iskustvo praktičnog ispoljavanja. Sa procenom demokratizacije izbornog procesa latentni sukobi postaju manifestni, konfliktna suprotstavljenost izbornih aktera po sadržaju i formi, od izbora do izbora, postaje sve češća. Strane u sukobu, već u skladu sa položajem i ulogom u izbornom procesu, osporavale su jedna drugoj kompetentnost, samoupravnu i demokratsku orijentaciju, poštovanje pravila »izborne igre«.

Ekspoziranim pojedincima zameren je karjerizam, politikanstvo, dogmatizam; neformalnim grupama fragmentarnost, parcelizacija, strategija pritiska sračunata na cepanje biračkog tela, kojim se manipuliše u uslovima izolovanosti, nedovoljne informiranosti i podeljenosti interesa; društveno-političkim organizacijama, odnosno njihovim forumima isključivost, osamostaljenost, prenaplašenost položaja i uloge, pristrasnost, subjektivizam, nezainteresovanost za pravi dijalog i šire učešće birača.

Ispoljeni sukob u izbornom procesu označava se kao »slučaj« ekscesa u pravilu kada je jedna od strana u sukobu društveno-politička organizacija, odnosno forum, angažovana u izbornoj proceduri. Ređe je suprotstavljenost poprimila konfliktna obeležja kada su se jedan naspram drugog našli subjekti izvan postojeće izborne institucionalne strukture, odnosno forumi društveno-političkih organizacija. Sukob postaje složeniji i politički delikatniji ukoliko su njegovi akteri forumi (društveno-političkih organizacija) sa različitim nivoa društveno-političkih zajednica. Ovo tim pre što se prvi sukob razrešava činom okončanja izbornog procesa, delom i zbog skromnih mogućnosti uticaja suprotstavljenih subjekata na tok i ishod procedure, a drugi kroz postizanje političkih kompromisa i uspostavljanja, često iskonstruisane usaglašenosti, pod uslovom da obavezujuće deluje bar u intervalu sprovođenja izbora. Međutim, upravo ovaj sukob često dostiže svoju kulminaciju i političko razrešenje kada izbori već pripadaju prošlosti. Ovakvi »slučajevi« nas samo još više uveravaju da se konfliktne situacije mogu prevazići jedino promenom ili eliminacijom onih uzroka koji su i doveli do njih.

Konflikti postaju posebno složeni i delikatni kada legitimni faktori, nosioci sistema samoupravljanja i socijalističke demokratije, rukovodstvo društveno-političkih organizacija i skupštine opštine, do te mere postanu i ostanu podeljeni da parališu politički život svoje sredine. S druge strane oni mogu ostvarivati i jedinstvo koje se ne mora oslanjati na postavke i načela samo-

⁴ Ova izmena izvršena je Amandmanom VIII i njime su zamjene odredbe od čl. 165. do čl. 169., Ustava i tačke I Amandmana I. Ustavni amandmani (VII do XIX) usvojeni su od Savezne skupštine na zajedničkoj sednici Saveznog veća i Veća naroda 26. 12. 1968. godine.

upravljanja, demokratizma i socijalizma, te se mogu naći u neposrednoj konfrontaciji sa progresivnim delovima biračkog tela. U ovakvim situacijama rešenje se u pravilu traži kroz intervenciju političkih tela, organa i organizacija iz širih društveno-političkih organizacija.

Po našem mišljenju, pogrešan je svaki apriorni sud o karakteru i vrednosti izbornih »slučajeva«, (najčešće je izrican negativan sud) o osnovi konflikta odnosno o karakteru i orijentaciji angažovanih aktera, koji potvrdu sopstvene političke vrednosti ne traže u snazi argumenata i objektivnom postignuću. Ovo s razlogom što tada ne bismo bili u stanju da shvatimo i razrešimo ambivalentan karakter ovih sukoba i političko ponašanje učesnika u njemu.

Izbornih konflikata, »slučajeva« u izbornom procesu biće utoliko manje i utoliko manje složenih, ukoliko se doslednije oslobađamo raznih formalno pravnih i političkih stega i ukoliko društvo sve izrazitije poprima karakteristike samoupravnog i demokratskog socijalizma. Sukobi ove vrste nisu posledica prevelike demokratije, oni su pre posledica njene nedovoljne razvijenosti i prisustva, koja je s toga podložna nerazumevanju, lutanjima i zloupotrebama.

CONFLICTS IN THE PROCESS OF ELECTION

There are varied institutional forms (formal and informal) in which electoral (political) subjects take part in elections. Elections for assemblies show that the actions of such subjects are differently motivated, and also that their approach during conflict or cooperation in the realization of their wishes is different. Thus conflict situations, »election scandals«, occur sporadically. Such conflicts are an expression and a result of contradictory desires and actions of the participants.

The significance and effect of an electoral conflict is conditioned and determined by the (political) significance of the elections themselves, not only in the sense that they are formally one of the basic constitutive elements of the political system, but first and foremost because they are the form in which citizens are active in politics.

Following the procedure in election the author has tried to reveal the basic actors in electoral conflicts, the content of their conflict and the form it takes.

In the author's opinion it is wrong to pass an *a priori* judgement of the character and value of electoral »cases« (negative judgements have usually been passed), the foundation of the conflict and the character and orientation of the persons involved, who do not seek for affirmation of their political value in the strength of arguments and objective achievement. We can understand and solve the ambivalent character of such conflicts, and the political behaviour of their participants, only after studying the case.

There will be a smaller number of »cases« and electoral conflicts, and they will be less complicated, the more consistently we free ourselves from varied formal-legal and political restraints, and the more society takes on the characteristics of self-managing and democratic socialism. Conflicts of this type are not the result of democracy. They are the result of its insufficient development or presence, thus making it subject to misunderstanding, searching and abuse.